

lah'ın mutlak hükümlerini ve kudretini ifade eden âyetle sona ermektedir.

Mâide sûresinin faziletiyle ilgili olarak Resûl-i Ekrem'den nakledilen, "Mâide sûresini okuyan kimseye on sevap verilir, kendisinden on günah silinir ve dünyada nefes alıp veren her bir yahudi ve hristiyan sayısınca derecesi on misli yükseltilir" (Zemahşerî, I, 659) ve, "Erkeklerinize Mâide sûresini öğretiniz" şeklindeki rivayetlerin sahih olmadığı anlaşılmaktadır (İbnü'l-Cevzî, I, 239; Muhammed et-Trablusî, II, 716; M. Nâsirüddin el-Elbânî, V, 32).

Mâide sûresine dair yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: Ali Abdülhalîm Mahmûd, *et-Terbiyetü'l-İslâmiyye fî sûreti'l-Mâide* (Kahire 1414/1994); Hasan Abdülhâdî Muhammed, *el-Yehûd ve'n-naşârâ fî sûreti'l-Mâide* (yüksek lisans tezi, 1399, Câmîatü'l-İmâm Muhammed Suûd); Mustafa İzci, *el-Mâide Suresinin Kıraat Açısından İncelenmesi* (yüksek lisans tezi, 1996, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); İbrâhim Avad, *Tefsîrû sûreti'l-Mâide* (baskı yeri ve yayımlayan yok, 1987). Ayrıca Şîa âlimlerinden Hüseyin b. Hasan el-Kerkerî'nin Mâide sûresinin 5. âyetiyle ilgili bir tefsiri mevcuttur (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, IV, 322). Mahmûd Şeltût'un Kahire'de yayımlanan *Risâletü'l-İslâm* adlı derginin IV ve VII. ciltlerinin muhtelif sayılarında (1952-1953) Mâide sûresinin tefsiriyle ilgili makaleleri yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 158; III, 241; VI, 188; Buhârî, "Nikâh", 1; Tirmizî, "Tefsîrû'l-Kur'ân", 6; Vâhidî, *Esbâbû'n-nüzûl*, Kahire 1379/1959, s. 108, 113, 116, 117-118; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 659; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât* (nşr. Abdurrahman M. Osman), [baskı yeri yok] 1403/1983 (Dârü'l-fîkr), I, 239; Kurtubî, *el-Câmî*, VI, 31; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfû'l-İlâhî 'an şedîdî'z-za'ife ve'l-mevzû'a ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408, II, 716; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, Beyrut 1412/1991, II, 61, 82; Elmalılı, *Hak Dini*, III, 1543-1857; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşânifi's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, IV, 322; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (trc. M. Han Kayanî v.dğr.), İstanbul 1986, I, 359-429; M. Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'l-za'ife ve'l-mevzû'a*, Riyad 1417/1996, V, 32; Nihad Çetin, "Mâide", *İA*, VII, 197; Zuhûr Ahmed Ezhar, "Mâide", *İDMİ*, XVIII, 420-422.

KÂMİL YAŞAROĞLU

MAIMONIDES

Yahudi din âlimi,
filozof ve tabip İbn Meymûn'un
Batı dillerindeki adı
(bk. İBN MEYMÛN).

MAKÂLÂT

(مقالات)

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin
ilham kaynağı olan
Şems-i Tebrîzî'nin
(ö. 645/1247)
konuşmalarından derlenen
tasavvufî bir eser
(bk. ŞEMS-i TEBRİZÎ).

el-MAKÂLÂT ve'l-FIRAK

(المقالات والفرق)

Sa'd b. Abdullah el-Kummî'nin
(ö. 301/913-14)
Şîa mezhebinin
kollarına dair eseri.

Ebü Halef (Ebü'l-Kâsım) Sa'd b. Abdullah el-Eş'arî el-Kummî, Yemen'den Kum'a gelip yerleşen Eş'arî kabilesine mensuptur. Hasan el-Askerî ile görüştüğü dikkate alınarak 230 (845) yılı civarında doğduğu söylenebilir. İbn Kulâ'e'den faydalanmış ve onun rivayetlerini nakleden Kummî hadis öğrenmek için çıktığı seyahatlerde Sünnî hadisçileri de dinlemiş, zamanının önde gelen âlimlerinden Hasan b. Arafе, Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakîkî, Abbas et-Teraffukî ve İsmâiliyye grubundan Ebü Hâtîm er-Râzî ile karşılaşmış, onlarla ilim alışverişinde bulunmuştur. Bu arada on birinci imam Hasan el-Askerî tarafından Sâmerrâ'daki ikametgâhında kabul edilmiş, müstakbel imam Muhammed el-Kâim'i görmüştür. Bundan dolayı ismi elliş naklettiği uzun bir rivayette Hasan el-Askerî, oğlu Mehdî el-Muntazar ve imamın evinin özellikleriyle ilgili geniş bilgi vermektedir (İbn Bâbeveyh el-Kummî, II, 253-270). Kummî 301 (913-14; bazı rivayetlerde 299 [911-12]) yılında vefat etmiş, Âmül yakınlarında Rüstemdâr'da defnedilmiştir.

Kummî'nin değişik konularda yazdığı kırk civarındaki eser içinde (Ahmed b. Ali en-Necâşî, I, 402-403) günümüze ulaştığı bilinen tek çalışması *el-Makâlât ve'l-fırak*'tır. Kitabın adı değişik kaynaklarda *Fıraku's-Şî'a* (a.g.e., I, 402), *Mağâlâtü'l-İmâmiyye* (Ebü Cafer et-Tûsî, s. 105; İbn Şehrâşûb, s. 54) ve *Mağâlâtü'l-İmâmiyye ve'l-fırak ve esmâ'ühâ ve şunûfihâ* (Meclisî, I, 15, 32) şeklinde geçmektedir. Eser, müellifin çağdaşı olan Hasan b. Mûsâ en-Nevbahî'ye ait *Fıraku's-Şî'a*'ya benzer bir muhtevaya ve ifade şekline sahiptir. Bu durum, her iki eserin günü-

müze intikal etmeyen bir kaynaktan veya müelliflerden birinin diğerinden faydalanarak meydana getirildiğini düşündürmektedir. Kitabın giriş kısmında Hz. Peygamber'in vefatı üzerine hilâfet konusunda ortaya çıkan ihtilâflar ve oluşan gruplar, Hz. Ali'nin vefatından sonraki gruplaşmada meydana gelen değişiklikler ve zuhur eden tâli fırkalara temas edilir; sonu olarak Şîa, Mürcie, Mu'tezile ve Havâric'den teşekkül eden dört ana mezhepten söz edilir. Kummî'ye göre Mürcie, Muâviye'ye ve onun ardından gelen halifelere bağlı olan çoğunluktan ibarettir. Kitabın asıl kısmını oluşturan bundan sonraki bölümde Hz. Ali'den itibaren Hasan el-Askerî'ye kadar gelen İsnâaşerî imamlarından her birinin vefatı üzerine ortaya çıkan Şîi grupları ile bunların reisleri ve daha çok hilâfet hakkındaki görüşlerine temas edilmiştir. Eserin son kısmında on birinci imam Hasan el-Askerî'nin vefatından sonra ortaya çıkan farklı görüşler on beş fırka halinde sıralanmaktadır (bk. FIRAKU'Ş-ŞİA).

Kaynaklarda zikredilmesine rağmen *el-Makâlât*'ın uzun süre mevcudiyeti tesbit edilememiştir. Bu sebeple Abbas İkbâl-i Âştîyânî eseri Hasan b. Mûsâ en-Nevbahî'ye nisbet etmiştir (*Hânedân-i Nevbahî*, s. 140-160). Kitabın varlığı ilk defa, Nevbahî'nin *Fıraku's-Şî'a*'sının Muhammed Cevâd Meşkûr tarafından yapılan tercümesine bir mukaddime yazan Sa'id-i Neffîsî tarafından ortaya konulmuş ve bir nüshasının eski İran Millet Meclisi başkanı Sultânî Şeyhülislâmî'de olduğu belirtilmişti. Kitabı, bu nüshaya dayanarak ve özellikle *Fıraku's-Şî'a* metniyle karşılaştırmak suretiyle Muhammed Cevâd Meşkûr yayımlamıştır (Tahran 1341 hş./1963). Bu yayında, *el-Makâlât*'ta yer alan *Fıraku's-Şî'a*'ya göre fazla açıklamalar nâşir tarafından yirmi altı madde halinde tesbit edilmiş ve bunların otuz sayfalık bir hacim oluşturduğu belirtilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sa'd b. Abdullah el-Kummî, *el-Makâlât ve'l-fırak* (nşr. M. Cevâd Meşkûr), Tahran 1963, tür.yer.; İbn Bâbeveyh el-Kummî, *Kemâlû'd-dîn ve temâmü'n-ni'ame* (nşr. Ali Ekber Gaffârî), Kum 1405, II, 253-270; Ahmed b. Ali en-Necâşî, *Ricâl* (nşr. M. Cevâd en-Nâîfî), Beyrut 1408/1988, I, 401-404; Ebü Cafer et-Tûsî, *el-Fihrist* (nşr. M. Sâdık Âl-i Bahrülulûm), Beyrut 1403/1983, s. 105; İbn Şehrâşûb, *Me'âlimü'l-'ulemâ'* (nşr. M. Sâdık Âl-i Bahrülulûm), Beyrut, ts. (Dârü'l-edvâ), s. 54; Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, Beyrut 1403/1983, I, 15, 32; Abbas İkbâl-i Âştîyânî, *Hânedân-i Nevbahî*, Tahran 1311 hş., s. 140-160.

MUSTAFA ÖZ